De Ridderlijke Vecht.

Wanneer een Hollander voor het eerst zijns levens van Bonn af den Rijn ópvaart, verbaast hij zich over het groot aantal ruïnes uit de middeleeuwen, dat hij daar te aanschouwen krijgt. Gewoonlijk wordt daarbij vergeten, hoe ook onze Vecht eertijds als omzoomd was met talrijke ridderburchten, en wel, vóór de dagen der Arcadia's, lang vóór dat de dichters waren geboren, welke als om strijd de heerlijkheden van ons vaderland zouden bezingen, terwijl de „Zegenpralende Vecht" te aanschouwen gaf één lange reeks van ridderhofsteden, lusthuizen, buitenplaatsen e. d. Deze toch verschilden van die krijgsburchten — het slot te Muiden kan er van getuigen — als de Vecht uit de riddertijden met die van onze dagen. Thans slechts een boezemwater, een „regenbak", zooals Beekman haar heeft genoemd, toen nog een heusche zij-rivier van den Rijn.

Toch was in de tijden, dat onze geschrevene geschiedenis een aanvang neemt, de beteekenis van die zijrivier reeds sterk verminderd: — twaalf eeuwen te voren hadden de Romeinen Vechten (het latijnsche Fectio), als zijnde een belangrijk strategisch punt, ingericht tot oorlogshaven, waaraan de ons bekende Drusus het zijne bijdroeg, óók door dezen Rijntak te verbeteren. Zelfs schijnt het thans vrijwel zeker, dat de Drususgracht niet gezocht moet worden in Gelderland, maar wel degelijk in de hedendaagsche Vechtstreek, waar de rivier viel te normaliseeren, ten einde de groote Romeinsche oorlogsgaljoenen gelegenheid te geven van uit Vechten noordwaarts te stevenen en over het meer Flevo de Noordzee te bereiken.

De gewijzigde politieke toestanden maakten reeds vrij spoedig (omstreeks 75 jaar n. C.) een vlootstation te Vechten overbodig, doch nog langen tijd bleef daar een handelshaven van beteekenis, totdat de invallen der barbaren aan den Neder-Rijn een einde maakten aan het Romeinsche rijk.

Zelfs toen was het Utrechtsch-Hollandsch polderland van nù nog grootendeels onbewoond. Breede riviertakken — west-

waarts stroomende in de Noordzee, in het Noorden zich stortende in het Almere, het Flevo-meer — omarmden grootere en kleinere eilanden, die bij hoog water overstroomd werden. In de eerste eeuwen der Christelijke jaartelling verarmden die riviertakken allengs en in de breede, diepe beddingen zetten zich op de bezonken klei dikke lagen veen. De versmalde Vecht — een geul in het oorspronkelijke bed — bleef nochtans van eene dergelijke beteekenis, dat de schepen der Noormannen in 994 en 1009 er langs terugtrokken, toen zij — door het landvolk bezuiden Utrecht sterk bedreigd — over die toen nog zoo weinig beteekenende plaats Noordwaarts zee kozen.

De Vecht verdeelde zich destijds bij Vechten in vier armen, waarvan de voornaamste — nl. de Noordelijkste — Noordwaarts om Utrecht heen liep, en Westwaarts van die plaats ongeveer haar tegenwoordig bed begon te volgen. Een in die dagen reeds waterarme tak liep dóór Utrecht en boog zich daarna Zuidwaarts.

Het hierbij gevoegde kaartje [1]) geeft overigens genoegzaam aan, hoe de loop der rivieren in deze streken toen verschilde van dien in den tegenwoordigen tijd. Daarbij dient opgemerkt, dat de Vecht nog was een open rivier, gelijk de Schelde in onze dagen, alzoo niet door sluizen gehinderd. Utrecht en de Vechtstreek hadden dientengevolge van het water veel te lijden, zoowel bij hooge rivierstanden als bij sterke opwaaiing van het Almere. Het is dan ook te begrijpen, dat de allengs zich in deze streken vestigende landlieden beproefden hun erf tegen het water te beschutten door kaden en dijkjes. De Utrechtsche geestelijkheid schijnt reeds vóór het einde der 8e eeuw zich op het indijken en polderen te hebben toegelegd, zóó zelfs, dat haar verweten werd aan het tijdelijke te veel aandacht te schenken en de zee niet in het ongestoord bezit van hare wateren te laten.

Intusschen bleken die kaden niet altijd hoog genoeg om onder allerlei buitengewone riviertoestanden te kunnen keeren, en het is dan ook waarschijnlijk, dat tot in het midden der dertiende eeuw de Vechtstreek nu en dan geheel overstroomd werd.

---

1) Wij danken dit kaartje, alsmede allerlei gegevens, aan de welwillendheid van den Heer Ir. T. J. Nieuwenhuis te Utrecht, wiens historische waterstaatkundige studiën menig duister punt in de plaatselijke geschiedenis van het Sticht tot klaarheid brachten.

Trouwens iets dergelijks kunnen wij nog om den Bosch aanschouwen.

In de dertiende eeuw zijn de hooge waterkeeringen langs de Zuiderzee en het IJ gelegd, en die aan de Vecht vermoedelijk terzelfder tijd verbeterd.

Reeds vroeger, n.l. in de 9e eeuw, werd bij Doresate—de Wijk daarneven (nu Wijk bij Duurstede geheeten) is als stad een stichting van Ghijsbert van Abcoude, dateerende van 1300, — beproefd het al te milde Rijnwater buiten de tegenwoordige Krommerijn te houden. Afdoende schijnt dat niet te zijn geweest, althans bij het aanleggen van den Noorder Lekdijk (omstreeks 1283 door Bisschop Jan van Nassau) is daar ter plaatse op nieuw een dam gelegd.

In hoeverre daar toen tevens een sluis is gemaakt, schijnt niet meer na te gaan. Een dergelijke spoeij of sluis was in die dagen geen nieuwigheid meer, al werden ze dan ook niet altijd van steen gemetseld, zoo vinden wij uitdrukkelijk gemeld, dat in 1313 bij Vreeswijk twee houten sluizen zijn gebouwd. En wat later (omstreeks 1320) was niet ver van Maarsen de zoogenaamde Otterspoorsluis aanwezig, waardoor te dier plaatse het zeewater werd belet hooger op te vloeien, hetgeen evenwel het nadeel meebracht, dat de *zee*schepen hunne lading dáár moesten overbrengen op kleinere vaartuigen. Die Otterspoorsluis is ruim een eeuw daarna (nl. in 1437) verplaatst naar Hinderdam, vanwaar zij in 1674 werd verlegd naar Muiden.

Voor Utrecht bleef echter de Vecht de waterweg naar zee, waartoe de Bisschopsstad o. a. haar in 1472 tot op 2 Meter deed uitdiepen, terwijl eveneens op stadskosten een zandpad werd gelegd, eerst tot Breukelen (1600) en daarna tot Hinderdam (1628). De gronden voor de afsnijding van de Vecht bij Nederhorst den Berg (1629—31) werden door de stad betaald. Merkwaardig is het verder, dat voor den aankoop der gronden ter wille van de afsnijding bij Chartreuse in 1328, nog *vijf*honderd jaar later door de stad Utrecht jaarlijks 16- à 18 honderd gulden moest worden betaald — wel een oude rekening!

Met Amsterdam had de Vechtstreek verbinding langs Angstel, Holendrecht en Amstel. Daartoe was de linker Vechtkade tusschen Breukelen en Loenen doorgesneden en voorzien van een verlaat, terwijl verder een gracht was gegraven naar de Angstel. Maar de Utrechtenaren hadden dat verlaat misbruikt

om het overtollige Vechtwater op Amstelland af te tappen, hetgeen de Amsterdammers herhaaldelijk deed klagen ter Statenvergadering. Bij brief van 7 Juni 1517 verbond zich toen de stad Utrecht jegens den Keizer — als Graaf van Holland — dat zij dat verlaat — de nieuwe sluis — zoude doen maken met twee dichte, opwindbare deuren, op elk einde één, en met een dichten, vasten bodem, en goed sluitende wanden, zoodat er geen water door kon. Hierbij werd tevens uitdrukkelijk bepaald, dat de sluiswachter niet meer dan dertien maal in de 24 uur zou mogen schutten.

Aldus ontstond Nieuwersluis!

De Weerdsluis te Utrecht werd eerst in 1609 gebouwd, ten einde het water in de stadsgrachten op peil te kunnen houden, doch daarmede werd dan ook de Vecht aan alle zijden geheel afgesloten, en zag zij zich tot „regenbak" teruggebracht.

De oorspronkelijke bewoners van het Utrechtsche — voor zooverre dat in de eerste eeuwen na Christus bewoonbaar is geweest — waren vermoedelijk Friezen; in de Vechtstreek wellicht die ongelukkigen, van wie Plinius verhaalt, dat zij woonden in hutten, op steeën, die bij vloed droog bleven, en dan — als schipbreukelingen te midden der wateren — in een wrak schenen rond te zwerven. Zij hadden geen vee en leefden uitsluitend van de vischvangst. Met de handen schepten zij aarde, die zij in de zon droogden, om zich te warmen en hunne spijzen te koken — een zeer primitieve wijze van vervening alzoo.

Tijdens de volksverhuizingen zijn die Friezen aan de Vecht allengs teruggeweken voor de Franken, zooals zij het in Gooiland deden voor de Saksers.

Ter plaatse van het tegenwoordige Utrecht verrees in den loop dier tijden een Merovingische burcht, en dáár ook stichtte Willebrord eerst een kapel (omstreeks 692) en wat later een kathedraal (696) die ten slotte aan Sint Maarten werd gewijd.

De alles vernielende en verwoestende Noormannen, die een paar eeuwen achtereen geheel Westelijk Europa in angst en onrust hielden, spaarden ook de nederzetting aan de Vecht niet, en deden den Bisschop mèt zijne kanunniken naar het Limburgsche vluchtten. Eerst een eeuw daarna zou Bisschop Balderik burcht en kathedraal herstellen. Maar toen wies de beteekenis van

Utrecht al spoedig zoo sterk, dat zelfs de Keizer er een woning deed verrijzen, en er meermalen een bezoek bracht.

Wat er van de bevolking in het Utrechtsche was overgebleven, heeft zich gevoegd naar den Keizerlijken leenman of ambtenaar, die zich hier deed gelden. De Keizer toch was eigenaar geworden van de gronden, die hij naar zijn welbehagen in leen of in eigendom afstond. De geestelijke instellingen werden daarbij niet vergeten. Heel het Gooi werd geschonken aan de Abdisse van Elten; de Vecht zelve — mèt vele harer broeklanden of maarsche gronden — werd een gift aan den Bisschop van Utrecht.

Oorspronkelijk waren de bewoners vrije lieden geweest — al kenden reeds de oude Germanen den edeling, den rijken man — Maar allengs pasten zich de landlieden het juk der dienstbaarheid aan. De invallen der Noormannen hadden daartoe medegewerkt, eensdeels wijl de leenmannen — vaak verre van den leenheer — in de woelige dagen meer en meer zelfstandig moesten optreden, andersdeels, omdat de kleine man er als van zelf toe werd gebracht, zich onder de bescherming te stellen van den machtigen leenman, die hem in de ure van het gevaar bescherming kon verleenen. De vrije was tot den krijgsdienst verplicht, de hoorige niet; en toen die krijgsdienst zwaar begon te drukken, bracht dit den landbouwer er toe zich tot hoorige te verlagen.

Aldus is het te verklaren, dat bij den aanvang onzer geschreven geschiedenis overal een groot aantal lijfeigenen werd aangetroffen. Aanvankelijk zullen de heerendiensten niet van groote beteekenis zijn geweest, later daarentegen wel, aangezien de behoeften der heeren wiesen. Zoo waren dan de hoorigen verplicht te mesten, ploegen, zaaien, hooien en oogsten; werden zij opgeroepen om schepen voort te trekken, evengoed als om hout te kappen, of visch te vangen voor de Bisschoppelijke huishouding in het Uitermeer (thans reeds lang de Uitermeersche polder) tweemaal 's jaars, waarbij — blijkens Bisschops rekeningen — niet te klagen viel over vischschaarste. In hun vrijen tijd mochten zij het hun toegewezen lapje grond bearbeiden. Aan de welvaart van het land in het algemeen kwam daarbij ten goede het beginsel, dat de hoorige of lijfeigene niet gescheiden mocht worden van den grond, waardoor die hoorige — in de zekerheid steeds het zelfde land te bearbeiden — zich met te meer ijver op de bebouwing toelegde.

De vroeg-middeleeuwsche baron beschikte dus over de

diensten der hoorigen en was alzoo eigenaar van een massa verrichtingen van andere menschen — zooals Quack opmerkt — hij at er van, dronk er van, doch hij werd geen kapitalist, want geld brachten de hoorigen niet op, en te verkoopen viel er niet veel.

Ook de geestelijke heeren hadden op hunne hoven of hoeven hunne hofhoorigen, welke door een meier werden geregeerd. In de Bisschoppelijke rekeningen komen een achttal van die hoeven voor, waaronder evenwel geen enkele aan de Vecht, vermoedelijk wijl in den aanvang de gronden daar nog niet genoeg in cultuur waren gebracht.

Niet officieel, gelijk in Rusland, is die lijfeigenschap afgeschaft; wel gingen allengs de hoorigen zich beschouwen als eigenaren van hun grond, onder gehoudenheid een deel van de opbrengst af te staan, terwijl de hof-meiers — wier ambt al spoedig van vader op zoon overging, en aldus mede vererfd werd — zich als de eigenlijke heeren deden gelden. Ook schijnt hier en daar de lijfeigenschap afgekocht.

Van het land om Maarssen — vermoedelijk aldus geheeten naar de maarsch- of broekgronden — weten wij, hoe het — omstreeks het jaar duizend als Marsna te boek staande — reeds vroeg onder de goederen van het Bisdom stond vermeld. De gronden om Breukelen (Bracahem) werden door zekeren graaf Rutgarius aan de Kerk van Utrecht geschonken. Het Loenensche was een gift van Keizer Otto de Groote zelf, die daaraan toevoegde al het land, hetwelk Graaf Hatto aan beide zijden van de Vecht bezat. Mede schonk de Keizer in dàt jaar (963) het land, gelegen om het tegenwoordige Weesp — van het stadje zelve, hetwelk in 1171 een gerichtsambt wordt geheeten, zal toen nog niet veel te vinden zijn geweest. Abcoude komt als Abekewalde voor in het verdrag tusschen de heeren van Sint Maarten en Sint Jan.

Muiden is waarschijnlijk van vroeger datum, en kan zijn naam ontleend hebben aan een water, dat in de Vecht is opgegaan. Aa toch beteekent water, verbasterde tot Auw, terwijl de Amsterdammers het ver-haarlemmerdijkten tot a-ei, later officieel gestempeld tot IJ, waarvan de Kennemers maakten „ie". A-muden wilde dus zeggen: mond van de Aa. En juist door Muiden's ligging aan de Vecht kreeg het al spoedig beteekenis, wijl dáár ter wille der schippers een baken werd geplaatst, en in het belang

van den heer een tolhuis verrees, hetgeen in het bijzonderden Kennemers niet gevallig was; althans een gehucht Muiden werd door hen in 1197 verbrand, en — ook weer door die wildebrassen — later opnieuw verwoest. Vermoedelijk heeft zulks den Bisschop — die reeds meer dan twee eeuwen eigenaar was van de Vecht tot aan den mond — er toe gebracht te Muiden een slot te bouwen.

Die Utrechtsche bisschoppen — Mr. S. Muller Fz. heeft dat in zijne „Schetsen uit de Middeleeuwen" zoo duidelijk uiteengezet — mochten zich eens tot de liefste vazallen van den Keizer rekenen. Hun geestelijk gezag strekte zich uit over ongeveer geheel Nederland boven de Maas, zij waren daar tevens de grootste grondbezitters, terwijl zij door hun recht van immuniteit vrijwel de bevoegdheid bezaten, hunne goederen te onttrekken aan de macht van den leenheer of leenman, onder wiens gebied die goederen waren gelegen. Begonnen nu de wereldlijke heeren langzamerhand hun leengoed als een erfelijke bezitting te beschouwen — ten nadeele van den Keizer — van een Bisschoppelijke dynastie mocht natuurlijk geen sprake wezen; bovendien kon de Keizer — welke zich in den beginne het wereldlijk hoofd van de Kerk waande, zooals dan de Paus het geestelijke zoude zijn — invloed uitoefenen op de keuze van den nieuwen bisschop.

Aldus was aan den hoogen geestelijken heer te Utrecht het beheer van graafschappen opgedragen, terwijl in de kern der tegenwoordige provincie Utrecht zijn gezag als leenman werd erkend. Maar de Keizer had zijn gang naar Canossa te doen; zijn macht werd aanzienlijk geknot, en de Paus zoude voortaan de benoeming der bisschoppen te bezegelen krijgen. Het ongeluk wilde daarbij, dat de mannen, welke op den stoel van Sint Maarten geplaatst werden, veelal geen krachtige figuren bleken. Wel bleef het onder nadere goedkeuring kiezen van een bisschop sinds 1112 overgelaten aan de vijf kapittelen te Utrecht, d. w. z. aan de geestelijken, behoorende tot de vijf hoofdkerken aldaar, doch dit bleek allerminst een waarborg tegen intriges van een graaf van Holland of een hertog van Gelre, die — ieder voor zich — het liefst zijn strooman of ledepop gekozen zag. En al gebeurde het nu wel, dat de Paus zich niet met de voordracht vereenigde, de geldquaestie trad niettemin te sterk op den voorgrond, want de nieuwe titularis had aan officieele, officieuse en zeer vicieuse fooien een bedrag van niet minder dan acht duizend gouden florijnen te storten. Zoo is het begrijpelijk,

dat sommige electen — d. w. z. de tot Bisschop verkozenen, in afwachting van de Pauselijke goedkeuring — die evenmin als de baronnen kapitaliseerden, reeds in schulden staken, nog eer zij den myter op het hoofd kregen. Om dan aan gereede penningen te komen, werden niet alleen allerlei eigendommen verpand, maar ook hooge ambten, welke aldus in handen geraakten van wereldlijke heeren, die al spoedig zeer ondisciplinair optraden, en uit hun ambt zochten te halen, wat er uit te halen viel. Hoe die ambtenaren het heft in handen wisten te krijgen, toont de geschiedenis der Woerden's aan: — Bisschop Godfried van Reenen had aan de grens van zijn Bisdom een slot doen bouwen, en daar een zijner dienstmannen als slotvoogd of kastelein geplaatst, die te zorgen had, dat geen Hollandsche Graaf het zoude wagen, het Sticht binnen te trekken. Nog geen eeuw later was de slotvoogd de heer van Woerden, eenvoudig wijl de slotvoogdij van vader op zoon overging, en elke nieuwe titularis nog brutaler dan zijn voorganger optrad, zóó zelfs, dat de Bisschop in zijn „dienstman" (zijn „ministerialis Trajectensis) van vroeger eerlang een openlijken „ebenbürtigen" vijand kreeg aan te wijzen.

Dat kasteel van Woerden was alzoo een grensvesting, door den Utrechtschen Bisschop gesticht op een strategisch punt, zooals door die Utrechtsche geestelijke heeren er in den loop der tijden vele zijn ontworpen en gebouwd, waarmede zij — blijkens de opschriften hunner grafgesteenten — een goed werk meenden te doen. De geschiedenis dezer kasteelen kan niettemin ten duidelijkste aantoonen, hoe zij zich hebben vergist, waar zij het bezit van hun land waanden te verzekeren door doode weermiddelen alleen. Het slot te Muiden — de eenige overgeblevene van die sperforten — zou voorts kunnen getuigen, dat dergelijke weermiddelen soms vrij spoedig een wapen werden in de hand van de tegenpartij: — nog geen eeuw is het in 's Bisschops bezit gebleven.

Een andere grensvesting — door Bisschop Hendrik gesticht — blijft merkwaardig als bakermat van een der dorpen in de Vechtstreek, n.l. het slot te Vreeland, ontworpen op een streek hooge-grond, en gedeeltelijk samengesteld uit de bouwstoffen, die de Bisschop — al roovende en sloopende — bij een inval in Gelderland had vermeesterd. Vreeland werd de nieuwe stichting geheeten, omdat zij zoude wezen een vredes-paleis, een gedenk-

teeken aan de talrijke oorlogen tusschen het Sticht en Amstelland, welke voortaan niet meer zouden voorkomen!

Evenmin als Keulen en Aken werd zoo'n kasteel in één dag gebouwd. Het kwam zelfs voor, dat een burcht werd bewoond, nog eer zij voltooid was. Zoo weten wij, dat van het slot te Schoonhoven, in het midden der 14e eeuw — toen graaf Jan van Blois er resideerde — alleen het *donjon* met Luiksche leien was gedekt; de torenkappen van burcht en voorburcht waren gemaakt van matten op houten liggers, en waar pannen onontbeerlijk zouden schijnen, werden zoden benut.

Te Vreeland waren met den bouw zes jaren gemoeid (1253/59) en in die jaren verrezen om het hooge huis heen allerlei hutjes en stulpjes, waaruit Vreeland werd geboren, weldra door den Bisschop tot stad verheven — een vredespaleis kon natuurlijk niet in een dorp zijn gevestigd! De eer van dat stedeschap heeft Vreeland drie eeuwen genoten. Het had toen dezelfde rechten als grootere Bisschoppelijke steden, bijv. Deventer. De Vreelanders schijnen evenwel daarop niet bijzonder veel prijs te hebben gesteld en droegen o. a. het halsrecht over aan Gerard van Rheenen, die het in 1637 aan Frederik Hendrik afstond, waarna het aan den ambachtsheer kwam. De Staten hadden intusschen Vreeland van het lijstje der steden geschrapt. Toen was evenwel het slot reeds een eeuw geleden gesloopt (1529). Uit de brokstukken werd het kasteel Vreeburg te Utrecht gebouwd, hetwelk daar de burgerij moest zoet houden, maar nog geen vijftig jaar later door die burgerij werd verwoest.

Aan de Vechtstreek heerschte reeds bij den aanvang onzer geschreven geschiedenis een geordende toestand van het rechtswezen, terwijl ook de wijze waarop de belastingen vielen te innen, vrij goed geregeld was.

De lagere rechtsspraak was er toebetrouwd aan den kastelein van Vreeland. Beter ware het te zeggen: was verpacht aan dien heer, vermoedelijk met de kastelany er bij. Tot de jurisdictie behoorden de gerechten van Nigtevecht, Maarssen en Breukelen, waar de Vreelandsche kastelein de schouten aanstelde, zijnde hijzelf vermoedelijk de schout van de stad geweest. Van zijne ontvangsten had die hooge rechter rekening af te leggen, terwijl een deel der boeten natuurlijk in zijn zakken vloeide, — en er werd in de middeleeuwen heel wat aan boeten geïnd!

Landbouw en veeteelt — en misschien ook wat visscherij — vormden de hoofdbedrijven. De varkensteelt vooral was betrekkelijk van veel beteekenis; daarentegen was het aantal hoornvee vrij gering, vermoedelijk ten gevolge van de toen nog niet zeer gunstige bodemgesteldheid. Tarwe werd niet verbouwd; wel rogge, voor voedsel van de bevolking; roggebrood toch was het eenige wat hier uit bakkershanden kwam of in het bakhuis werd bereid; aan tarwebrood dacht geen landman, het was trouwens op 's Bisschop's tafel niet overvloedig. Met gezouten varkensvleesch, erwten en boonen, pap en melk vormde roggebrood het hoofdvoedsel der bevolking.

De Bisschoppelijke rentmeester was de minister van financiën, de beheerder der goederen, die getrouwelijk alle ontvangsten en uitgaven had te boeken, hetgeen in hem nog al gemakkelijk werd gemaakt, aangezien de meeste inkomsten verpacht waren. Weinig werd er in specie opgebracht en zelfs tot laat in de middeleeuwen werden de belastingen geïnd in producten als deel van den oogst, gelijk de nu nog bekende tienden.

Maar niet alleen de Bisschop had zijn rentmeester. Ook de verschillende heeren, welke zich aan de Vecht hadden gezet, waren zoo'n ambtenaar rijk om er hunne goederen te administreeren, wier herkomst voor ons — en misschien eveneens voor hen — in het duister ligt.

En ook die heeren bouwden zich kasteelen — voor zooverre de Bisschop er niet te verpachten had — en al of niet met toestemming van den Bisschop, welke van zijn kant er op uit was, van die heeren te verkrijgen, dat de burcht voor hem zoude zijn een „open huis", waarin hij desnoodig zijne troepen kon legeren.

Zoo'n kasteel was een passende woning voor den ridderlijken heer, waar hij zich veilig achtte tegen de aanvallen van allerlei belagers. Het gebeurde dan, dat de landlieden — als kuikentjes, die zich tegen de kloek nestelen — hunne stulpen om het kasteel bouwden, bescherming verwachtende van den heer. Daaraan heeft menig dorp of stad zijn aanzijn te danken. Maar ook koos zoo'n heer juist een gehucht om daartegen een burcht te doen verrijzen, wijl het zoo gemakkelijk viel van uit een welversterkt slot de plattelanders te regeeren. —

A Dieu mon âme,
Mon corps à moi,
Mon coeur aux dames,
L'honneur à moi.

Een middeleeuwsche schrijver weet daarvan nog iets anders te vertellen. „De rijken en de adelijken" — zoo zegt hij — „hebben de gewoonte, wijl zij op roof en moord belust zijn, zoowel tot eigen veiligheid, als om den minderen man te onderdrukken, op het een of ander hoog punt een versterking te bouwen". Dat het ten onzent niet overal beter was gesteld, bewijst een overeenkomst van den Utrechtschen Bisschop Jan van Arkel met de steden Deventer, Kampen en Zwolle in het laatst der veertiende eeuw, waarbij die steden werden gemachtigd, niet minder dan tien kasteelen in het Oversticht te nemen en te verwoesten, om hunne eigenaren te straffen wegens rooverij en geweldpleging. Eenige van die heeren mochten daarna hun burcht weder opbouwen, doch onder belofte, niet meer overlast te doen aan de steden of aan den handel.

In de Vechtstreek waren geen steden, die zich het lot der landlieden aantrokken. Daar moest de Bisschop het initiatief nemen om Splinter van Nyenrode te straffen, wijl deze ridder geen middelen te heilig achtte tot het cijnsbaar maken van zijne buren. Het einde der historie was, dat de heeren van Abcoude, Gaasbeek en Vianen — vermoedelijk niet uitsluitend uit menschenmin — Loenersloot belegerden, en het zoodanig met steenbussen en ander krijgstuig bestookten, dat het binnen achttien dagen werd overgegeven (Sept. 1378).

Staan deze feiten tamelijk wel op zich zelve, van veel grooter beteekenis moet heeten eene sociaal-revolutionaire beweging in de tweede helft der dertiende eeuw, die — meer dan twee jaren achtereen het Nedersticht in onrust houdende — onwillekeurig doet denken aan den invloed van den heiligen Franciscus van Assisi, welke van het Christendom eene democratie trachtte te maken en — zooals Dante zegt — de Armoede had gehuwd. Franciscus van Assisi toch was een tijdlang tegenwoordig geweest bij het beleg van Damiate, waaraan — de Haarlemsche klokjes getuigen er immers nog van — de Hollanders zulk een belangrijk aandeel hadden genomen. Toevallig of niet, het waren de boeren uit de buurt van Haarlem, die het sein gaven, n.l. de Kennemers. Deze ruwe gasten, welke reeds vroeger roovende en plunderende tot bij Maarssen waren doorgedrongen, kwamen omstreeks 1270 in opstand, vernielden de sloten der edelen in hún land en trachtten zich meester te maken van het gezag. Bij hen sloten zich de boeren uit West-Friesland

en Waterland aan. Binnen korten tijd was geheel het Noordelijk deel van Holland in beroering; en tot bij Utrecht kwam het landvolk in verzet tegen de heerschende klasse. Heel handig wist toen een Gijsbrecht van Amstel — de vierde van dien naam, de Gijsbrecht van Vondel — bij die revolutionairen in het gevlei te komen, waardoor *zij* een leider kregen, en *hij* de beweging buiten zijn gebied kon houden. Daartoe voerde hij de benden langs de Vecht om het Vreelandsche kasteel te veroveren, waarop hij reeds lang belust was, doch dat bood flink weerstand. Hier dus teleurgesteld, zou men te Utrecht gelukkiger zijn. Bij het uchtendkrieken vóór de muren der Bisschopsstad gekomen, stelden de benden tot eisch: de edelen en de overige machthebbers uit de stad te verwijderen en hunne goederen onder de armen te verdeelen. Thans bleek aan geen doovemansdeur geklopt: binnen korten tijd zetten de Utrechtenaren hunne regeering af, waarbij de gilden zich allerminst onbetuigd lieten.

Na dit succès trokken de Kennemers op Amersfoort aan en weldra was ook deze stad, met het geheele Eemland, de zaak der revolutie toegedaan, zooals zulks reeds in de gouwe Niftarlake het geval was.

Gijsbrecht zelf maakte zich de gelegenheid ten nutte, om even af te rekenen met zijne particuliere vijanden op de kasteelen van Abcoude, Rijzenburg en Vianen, welke hij vernielde. —

Deze revolutionaire beweging was van zóóveel beteekenis, dat — toen de hertog van Gelre zich geroepen voelde de orde te herstellen, om dan daarna den baas te kunnen spelen in het Sticht, en Holland te belagen — Graaf Floris V zich met de rebelleerenden verbond, waarna de Bisschop het verstandig oordeelde naar Drente uit te wijken.

Een paar jaren lang hield de democratie het heft in handen, totdat Floris het oogenblik gekomen achtte er een einde aan te maken. Zijne troepen bezetten Utrecht bij verrassing en de leiders der beweging gevoelden aan den lijve, dat men met een groot heer — al heet hij ook „der Kaerlen God" — geen revolutie moet optuigen.

Wat Gijsbrecht niet door geweld kon verkrijgen, n.l. het slot Vreeland, gelukte hem door geld: — de steeds in financieele moeilijkheden verkeerende Bisschop Jan van Nassau gaf het hem tijdelijk in onderpand, hetgeen voor de Vechtstreek in

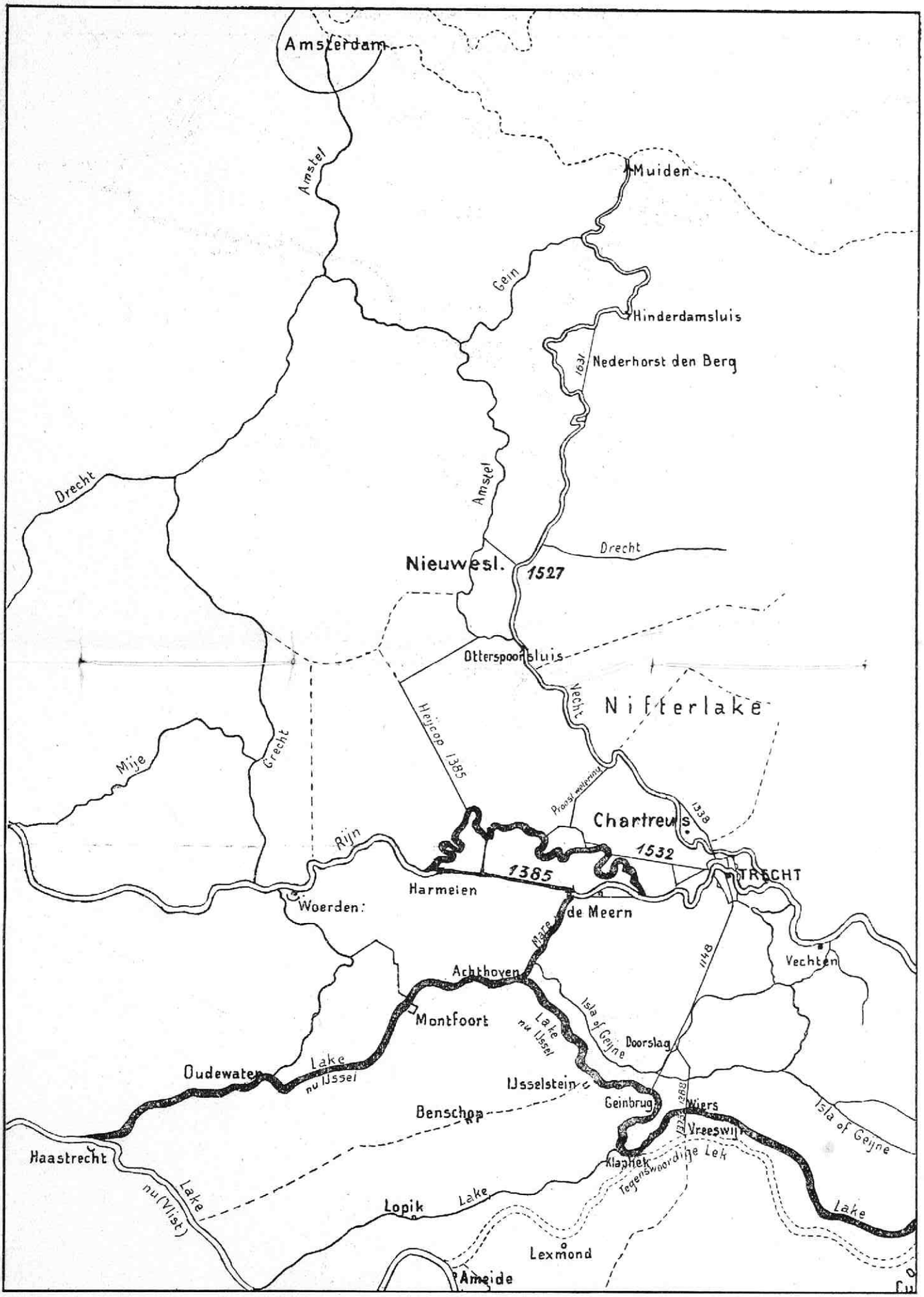

De Stichtsche wateren in de middeleeuwen.

zooverre van beteekenis werd, dat Gijsbrecht te Vreeland tol deed heffen. Hierdoor de Utrechtschen verloornende, werd het vredes-fort alras een twistappel tusschen Gijsbrecht en den Hollandschen graaf, aan wien de Bisschop *pecuniae causa* ongeveer het geheele Nedersticht had verkocht.

Vijftien jaar later zou op het slot te Muiden het bekende drama aanvangen, hetwelk eindigde met de vernieling van het slot te Kronenburg, waar de moordenaars van Floris een toevlucht hadden gezocht.

Die inname van Kronenburg is een merkteeken op den weg, welke voerde naar een meer centrale regeering. De kleine potentaatjes, die zich heeren noemden, zouden allengs veel van hun macht inboeten, zoo zij niet reeds met Gijsbrecht moesten getuigen:

„Wij gaan en keeren nimmer weer!"

Maar ook de vorsten, wier gebied zich ging uitbreiden, zouden hun macht zien breidelen, zouden ervaren, dat er rekening viel te houden met de wenschen en begeerten — eerlang zelfs met de eischen der onderzaten, voor zoo verre dezen in hunne steden zich rechten hadden verworven. Een eeuw na Floris' dood riep de Hollandsche graaf de schepenen der steden ter dagvaart, om met de edelen te beraadslagen over 's lands geldmiddelen. In 1428 kende Holland zijn Staten.

Te Utrecht was dat reeds in 1375 het geval geweest, toen daar de gedeligeerden (de vertegenwoordigers der Kapittels) de ridders en de representanten van Utrecht (later van meer steden) geregeld samenkwamen.

Voor de Vechtstreek mochten, de bewoners der Kasteelen, de edelen optreden, en dat hebben zij gedaan met ridderlijk egoïsme!

Van de kasteelen aan de Vecht is toevallig een der oudste n.l. dat te Muiden, voor ons bewaard gebleven, en nog wel in tamelijk ongeschonden staat. Niet imponeerende door grootsche afmetingen — de gewelven van het slot te Abcoude, zooals die zich omstreeks 1700 vertoonden, laten iets veel geweldigers onderstellen — niet getuigende van een rijkdom, gelijk het gerestaureerde kasteel Haer-Zuylen ons te bewonderen geeft, vertegenwoordigt dat te Muiden een type, zooals de Burcht te

Leiden ons nú nog leert kennen een ander, vroeger type. Dáár — te Leiden — aanschouwen wij een fort uit den tijd der Noormannen hier te lande, n.l. een cirkelvormige ommuring op een kunstmatige hoogte, maar zonder toren. In Frankrijk kende men reeds in de vroege middeleeuwen dergelijke ringvormige versterking mét een toren daarbinnen, dienende als woonhuis *(Donjon)* en tevens als reduit, als laatste toevluchtsoord, óók te benutten voor den uitkijk, wat dan een hooge ligging van het geheel onnoodig maakte, vooral in onze lage landen van beteekenis; immers daardoor werd eene kunstmatige terreinophooging als te Leiden onnoodig. Later werd die toren tegen den muur aan gebouwd, waardoor het voordeel werd verkregen, dat de bezetting — in den toren gehuisvest — bij alarm onmiddellijk den verdedigbaren muur kon bereiken, zonder zich te veel bloot te geven. Daaruit ontstond het zoogenaamde castrum-type, hetwelk — volgens Berden — hier te lande nà de twaalfde eeuw uitsluitend werd toegepast, en waarvan het slot te Muiden een der oudste voorbeelden geeft. Niettemin kwamen ook geheel alleen staande torens voor, gelijk de bekende „Geldersche toren", een rond verdedigbaar slot, zooals het huis Oudaen vierkant.

Te Muiden blijkt de burcht gebouwd in den aanvang der dertiende eeuw, en wel oorspronkelijk bestaande uit één toren — den thans nog bestaande Noorder-toren — met twee uitbouwen, als Zuidwaarts — waarin nu de „ridderzaal" wordt gevonden — en Oostwaarts, zijnde thans de keuken enz., welke uitbouwen rechthoekig op elkaar werden geplaatst met het denkbeeldige hoekpunt *in* den toren. Dit oorspronkelijke tracee zou volgens Berden zijn af te leiden uit den eenigszins schuinen (binnenwaarts hellenden) stand der muren in dit gedeelte van het slot, welke elders zich loodrecht voordoen, doch dan zonder de ruitvormige versieringen, die zich nú nog op het oude metselwerk vertoonen. Ook uit de ligging der privaten en waterputten zoude zijn op te maken, dat het Noordwestelijk deel van het slot ongeveer een halve eeuw ouder is dan de overige deelen, waar de torens hooger zijn.

Te Muiden zijn alle die torens rond; andere ridderburchten hadden zoowel ronde als vierkante torens, meestal voorzien — gelijk ook in het slot aan den Vechtmond het geval is — van schietsleuven (kanteelen, crenelures) evenals alle muren, die tot

verdediging waren ingericht. Tot de middeleeuwsche verdedigingsmiddelen behooren dan verder de machicoulies: — als het ware smalle, hooggelegen uitbouwen, gelijkende op gesloten balcons, met gaten in den vloer, waardoor het mogelijk werd, den vijand te bestoken met steenen, kokende olie en verder al het leelijks, waarover men beschikte in de dagen, toen de *Kultur* nog geen verstikkende gassen had uitgevonden. Te Muiden is een dergelijke machicoulie aanwezig in het poortgebouw; in het oudere gedeelte dáár worden nu nog aangewezen de moeten der gaten, welke dienden om de balken door te laten, waarop de houten machicoulies in tijd van nood werden gebouwd.

De geheele verdediging was overigens berekend op hetgeen men — in fortificatorischen zin — noemt „frontaal vuur", d. w. z. den vijand van voren te beschieten. Blijkbaar dacht men niet aan het van terzijde bestoken van de tegenpartij, of stelde daarop geen prijs, terwijl de vestingbouwers der nieuwe geschiedenis meer en meer waarde gingen hechten aan een „onvernielbaar flankement", hetgeen in deze dagen weer op den achtergrond schijnt te geraken.

Het grondplan (tracé) van het Muiderslot is tamelijk wel een vierkant, zooals dat van vele middeleeuwsche burchten. Andere daarentegen waren in grondvorm rechthoekig; van enkele vertoonde het tracé een onregelmatigen veelhoek: — Nyenrode is daarvan een voorbeeld, IJsselstein was dat in nog sterkere mate. Te Batenburg trof men aan een cirkelvormige ommuring, voorzien van vier uitspringende torens. De bekende ruïne van Brederode geeft nog de overblijfselen van een kasteel met vóórpoort; een dergelijke voorpoort of voorburcht vinden wij thans nog te Zuylen, Loevesteyn en op den Dorenweerd, en kwam ook te Loenersloot voor.

In het ridderkasteel was gewoonlijk niet alleen plaats voor den burchtheer en zijn gezin, alsmede de bedienden, maar ook voor de paarden en het vee; daar waren stallen, magazijnen, een bakhuis e. d.

Een diepe — en ten onzent meestal — natte gracht omgaf het geheel, waarbij behoorden de — romantische — valbrug, de staketsels enz.

In de Nederlanden, waar geen natuursteen wordt gevonden, doch betrekkelijk veel bosschen waren, heeft men aanvankelijk zich tevreden gesteld met een houtconstructie, dergelijke

kasteelen bleken niettemin vrij sterk. Zoo staat vermeld van een dier houten burchten, n.l. van het slot Eerde in Overijsel, dat de steenen van 1300 pond — die er bij de belegering Anno 1380 door de Bisschoppelijke troepen op geworpen werden, en die gemakkelijk metselwerk vernielden — er als ballen op afstuitten. Eerst na vijf weken gelukte het den Bisschop de sterkte bij verdrag in handen te krijgen „om er sinen wille mede te doen". Aldus gaf hij bevel het af te breken, „mer dat houtwerc was soo sterc, dat mens met geenre conste ontsloepen mochte; ende doe stac men den brant daer in, ende 't bernde een gansche maant lang".

Doch hoe stevig die houten kasteelen ook zijn geweest, ze waren dan toch gemakkelijker in brand te krijgen dan de steenen. En naarmate hier te lande metselsteenen werden vervaardigd — hetgeen vermoedelijk de Romeinen aan onze voorvaderen hebben geleerd — zouden die houten burchten verdwijnen. Langen tijd is ten onzent nog tuf- of kalksteen benut, welke later gretig uit de ruïnes werd gehaald om er kalk van te malen. De gebakken steen was hier in den beginne van zeer groot formaat; zelfs komen moppen voor van ongeveer een voet lengte. Hier en daar werden van de zware muren — één tot twee Meter dik — alleen de buitenkanten gemetseld, waarna de dan overblijvende binnenruimte werd aangestort met een vloeibare specie van kalk met keien en puin. In hoeverre zulks in strijd was met de eerlijkheid, is niet meer na te gaan; wel staat geboekt, dat in de tweede helft der zeventiende eeuw een gewetenlooze aannemer een dergelijk gietkunstje heeft toegepast op de muren van Naarden, met het gevolg dat deze nog geen eeuw later vernieuwd dienden te worden.

Voor zooverre wij weten, heeft men aan of bij de Vecht alleen steenen kasteelen gekend. Die van Muiden, Abcoude en Vreeland als stichtingen van den Utrechtschen Bisschop; de overige — Zuijlen, Maarssen, Nyenrode, Oudaen, ter Aa, Kronenburg, Guntersteyn, Loenersloot en Horst — zijn vermoedelijk gebouwd door den een of anderen ridder. Tot de oudste behoort dan het huis ter Meer, volgens H. van Heussen reeds in 1083 verrezen en waarom heen het dorp Maarssen werd opgetrokken. Het kasteel zelf werd later „Huys te Zuylenburch" geheeten, op verlangen van Steven van Zuylen van Nyeveld, die „dat huys tot Maerssen dede opmaken, daer hy onnosel doodgestoken worde

(Maart 1527) van de Geldersche schuymers ende rabouwen, die geen heer en hadden, en die dat selfde van alles beroofdden", gelijk Mattheus ons in zijn Analecta vertelt. Evenals het huis ter Aa — dat reeds in 1159 heet gesticht te zijn — viel dat te Maarssen den Franschen in 1672 ten prooi.

Niet veel ouder dan ter Aa zoude Kronenburg zijn geweest, als dateerende uit 1122. Na den dood van Floris V verwoest, werd het spoedig herbouwd, waarna het kon dienen tot schijf voor de steenen kogels van het nieuw uitgevonden vuurgeschut, dat Bisschop Jan van Hoorn in 1375 er vóór bracht, en waarmede hij het mocht veroveren. Als gebruikelijk, werd het bij die gelegenheid tevens geplunderd en verwoest. Opnieuw herbouwd, speelde het een rol in den oorlog van 1672/73, waarin het weer tot ruïne werd teruggebracht, om daarna als een eenigszins gemoderniseerd achttiende-eeuwsch kasteel te pralen tusschen de vele andere ridderhofsteden aan de Vecht, totdat de goede dagen van de „Menisten-hemel" geteld waren, en Kronenburg met veel ander mooi's een roemloos einde had.

Niet minder rijk aan lotswisselingen was Nyenrode, zooals wij het nu kennen ter plaatse waar een Gerard Splinter van Ruwiel — wiens mannelijke nakomelingen daarna de heeren van Nyenrode zouden heeten — in 't midden der 13e eeuw een stuk boschland liet rooien om er een kasteel te stichten, dat zijn zoon in 1311 aan den Graaf van Holland opdroeg als een „open huis" tegen 2000 lb. zwarte tournoys, onder welk bedrag was begrepen eene vergoeding voor de schade in 1296 geleden.

Hoe stevig ook gebouwd — sommige muren waren 3 1/2 el dik — werd het in 1481 door Bisschop David van Bourgondië tot op den grond geslecht, daarna herbouwd, opnieuw verwoest en wederom hersteld, om eindelijk in onze dagen door een kunstminnend man te worden gerestaureerd als eene herinnering aan de ridderdagen en tevens als een schrijn van weelde, opgetast met de kunstschatten uit Holland's schoonst verleden.

Ook Zuylen onderging eene restauratie, en wel in 1752, toen o. a. het front werd verplaatst. Oorspronkelijk schijnt het eerst in de veertiende eeuw verrezen, toen de heeren van Zuylen, die zich waanden te zijn de nazaten der Romeinsche Colonna's, de leenmannen waren van Oostbroek's machtigen abt.

De oorsprong van Guntersteyn ligt in het duister. In 1398 werd het huis verpacht voor negen goede, oude Fransche schil-

den per jaar aan een der Nyenrode's, waarna het in diens familie schijnt overgegaan als eigendom. Door de Utrechtenaren in 1511 geheel verwoest, herrees het weder om — na de vernieling door de Franschen in Sept. 1673 — in 1681 op nieuw te worden hersteld.

Dagteekent Oudaen uit het midden der 14e eeuw, Abcoude daarentegen behoorde tot de oudste ridderburchten aan de Vecht. Het zoude de stichting wezen van den telg uit een oud-adelijk geslacht, wiens oorsprong thans even onnaspeurlijk mag heeten als die van het eertijds zoo vermaarde slot. Zeker is het, dat deze burcht in 1268 wordt genoemd onder de eigendommen van den Utrechtschen Bisschop met Gysbert van Abcoude als leenman, die het door Gysbrecht van Aemstel zag verwoesten, waarna het in 1328 is herbouwd. Toen in 1672 de Franschen er op los gingen, was het reeds zeer vervallen, al kon de Prins van Oranje er nog enkele troepen in legeren.

Nederhorst werd reeds omstreeks 1350 genoemd in het „Leenregister der Stichtsche leenen", en was toen vermoedelijk al niet nieuw meer. In de zeventiende eeuw werd het gerestaureerd tot het familiekasteel, zooals wij dat nu kennen, en waardeeren, ook als woonstee van een edelman, die er de waarde als historisch monument ten volle van begrijpt.

Vier eeuwen dan liggen er tusschen den bouw van de burcht bij Muiden en het kasteel van Nederhorst den Berg. Moge dit slot als modern woonhuis veel aanlokkender zijn, het slot aan den mond der Vecht getuigt daarentegen van de kracht, welke er in de middeleeuwen werd ontwikkeld. Valt de stichting van dat Muiderslot samen met den aanvang onzer geschrevene geschiedenis, toen de bouwkunst ook hier te lande meer zelfstandig beoefend werd, wie de bouwmeesters van die ridderkasteelen zijn geweest, is niet tot ons gekomen; geen hunner heeft zijn werk gesigneerd, heeft daarop in steen zijn naam willen vereeuwigen. Als mannen uit het volk — en vermoedelijk behoorende tot de eene of andere kloosterorde — slechts in de praktijk opgeleid, als knaap de leerling van een ervaren meester, hebben zij met liefde beoefend hun ambacht, dat allerminst de kunst buitensloot, terwijl de edelen van hunne dagen hen kenden als een Jan of Hendrik, de metselaar.

Uit hen zijn mede gekomen de scheppers der middeleeuwsche kathedralen, de groote kunstenaars, welke eerst binnen de cel-wan-

den hun phantasieën op het papier brachten, zich voegende naar de constructieve wetten als de dichter naar de eischen van maat en rijm, om daarna — bij het langzaam verrijzen van hunne schepping — de hand te leiden hunner eenvoudige daglooners. En waar die bouwmeesters veel overnamen van hetgeen elders te zien viel, bleken zij nochtans geen slaafsche navolgers, die slechts weten te copieeren, maar toonden zij zich artisten, welke aan hun werk een eigen stempel gaven.

Onmiskenbaar is hier te lande in de middeleeuwsche bouwwerken — zoowel stichtelijke als burgerlijke — het Fransche model te speuren. Ook toonen die vroege burchten en kasteelen allerlei Romeinsche vormen en opvattingen, zij 't ook vergroofd. Hoe goed overigens die bouwmeesters waren onderlegd, hoe flink zij hun vak verstonden, dat toont het kasteel te Muiden aan, hetwelk op onzen weeken bodem na zeven eeuwen nog hecht en sterk te aanschouwen valt.

Hoogst waarschijnlijk zullen de architecten uit den riddertijd evengoed kerken en kloosters als kasteelen en sluizen hebben gebouwd, zooals de Mechelsche architect Mr. Rombout Kelderman — onder wiens grootsche werken hier te lande o. a. geteld wordt het prachtige Middelburgsche stadhuis — het eenmaal zoo beruchte Utrechtsche Vreeburg ontwierp en voltooide. Zelfs in de zeventiende eeuw was de militaire bouwkunst volstrekt nog niet gespecialiseerd, en bouwde Adriaan Dortsman kort na elkaar de ronde Luthersche kerk te Amsterdam en de vestingwerken van Naarden.

Mogen wij — naast het kasteel van Muiden de ruïnes van andere burchten beschouwende — niet twijfelen aan de hechtheid dier bouwwerken, des te opmerkelijker is de militaire wetenschap der middeleeuwen, aan wie het gelukte die sterkten te verwoesten.

Bij eene nadere kennismaking met de vernielingswerktuigen van die dagen zal dat duidelijk worden, is het zelfs verklaarbaar, dat muren braken „tot puin in 't end".

Die middeleeuwsche oorlogsmachines zijn te onderscheiden in span- en worpgeschut; — het eerste is in beginsel een boog, of wel een veerkrachtig lichaam als een houten staaf, die door buiging gespannen werd en bij ontspanning een zwaren pijl of bout (quareel) voortdreef.

De handboog behoeft geen nadere beschrijving; wel dient

vermeld, dat het een betrekkelijk geducht wapen kon zijn in de handen van ervaren schutters, zooals de Engelsche troepen er leverden, die twaalf pijlen in de minuut afschoten tot op afstanden van 500 meter. Het wapen viel gemakkelijk mede te voeren en de schutters konden man aan man staan, wijl de boog weinig plaats innam en zoo gemakkelijk viel te spannen De armborst — waaronder gewoonlijk alleen de voetboog wordt begrepen, ofschoon de benaming ook gold een meer gecompliceerden handboog — kwam tijdens de Kruistochten in gebruik en werd tot in het midden der zestiende eeuw gebezigd. Veel zwaarder en niet zoo vlug te behandelen als de handboog — bij vele was de boog zelf van staal — gaven zijne projectielen veel meer uitwerking, zoodat zij tegen de zwaar geharnaste ridders met succes konden optreden.

Als kolossale armborsten kende men de balisten en oertellen (van *outil*), waarmede allerlei zware voorwerpen en zelfs brandpijlen werden voortgedreven.

De blijde vormde mede het worpgeschut. In haar eenvoudigste gedaante was het een wiptoestel, niet ongelijk aan dat, hetwelk boven de waterputten in onze Oostelijke provinciën is geplaatst. Een der armen was lang; de korte werd zwaar belast. Daarna trok men den langen arm naar beneden en legde op het vrije einde een voorwerp, dat — zoodra de lange arm werd losgelaten — door het luchtruim vloog. Aldus kon men zware projectielen op het vijandelijk werk smijten.

De catapulten — waartoe ook de lepelblyden behoorden — werden gevormd door een horizontaal raam op vier pooten. Tusschen het raam was een kabel gespannen, die in zijn midden, met lepelvormig uiteinde, een hout vasthield, op de wijze van een woelhout. Dit spanhout werd naar beneden getrokken en dan de lepel belast met het weg te werpen projectiel, hetwelk — nadat het spanhout weer was losgelaten — op zijn doel afging.

Nu wane men niet, dat men in de middeleeuwen „er maar op los schoot". Integendeel, men beschikte over goede richtmiddelen, en de baan der projectielen werd vrij nauwkeurig berekend, zoodat men tamelijk juist wist waar — in verband met terrein en omstandigheden — het zware schiettuig diende opgesteld, ten einde het vijandelijk werk zoo snel mogelijk weerloos te maken. Wel had de verdediger het voordeel van de vrij hooge plaatsing zijner schutters — bijv. op de muur-

transen en de torens — doch de aanvaller wist gewoonlijk, waar noodig, dit voordeel te veronzijdigen door het bouwen van „katten" of „evenhoogen", bij wijze van steigerwerk op rollen. Daardoor konden ook de krijgsknechten van dien aanvaller een verheven standplaats innemen.

Gelukte het niet met al dat krijgstuig de burcht genoegzaam te vernielen, of wel de weerkracht daarin zoodanig te verlammen, dat de gracht zonder te veel bezwaren kon worden overgetrokken, dan vervaardigde men een beweegbaar blokhuis, als een kolossaal hondenhok op wielen, uit zware balken en boomstammen samengesteld en van boven gedekt met vlechtwerk, waarop huiden werden gelegd om het brandgevaar te verminderen. Dit blokhuis — stormkat genaamd — werd tegen de gracht aangerold, waarna de mannen in het hok aanvingen een dam in de gracht te leggen, over welken dam deze mobiele kazemat werd vooruitgebracht tot tegen den muur aan. Met koevoeten, breekijzers en dergelijke werktuigen viel dan het zware metselwerk te vernielen.

Ook de stormrammen van Nebukadnezar waren nog niet vergeten, en werden zoo noodig toegepast.

Is het wonder, dat velen aanvankelijk niet wilden weten van het buspoeder, en dat het vuurgeschut eerst van beteekenis werd, toen men ook de kunst had geleerd zware kanonnen te vervaardigen, die de steenen burchten konden bestoken!

Maar ten slotte zou dan toch het vuurgeschut in 1672 veel vernielen van hetgeen uit de riddertijden aan de Vecht was overgebleven. Aldus valt het bijzonder te loven, dat in de laatste jaren meer en meer aandacht wordt geschonken aan het slot te Muiden, niet alleen als een heerlijke heuchenis aan het glorierijkst tijdperk van Holland's verleden, maar ook als eene herinnering aan de in zoovele opzichten belangrijke Vecht der middeleeuwen.

A. N. J. FABIUS.